

Sztuka baroku – malarstwo

1. Cele lekcji

a) Wiadomości

Uczeń:

- potrafi wymienić sylwetki najwybitniejszych przedstawicieli baroku,
- zna główne cechy twórczości artystów baroku.

b) Umiejętności

Uczeń:

- podejmuje próbę samodzielnej analizy dzieł artystów baroku,
- potrafi przyporządkować nazwisko twórcy do tytułu jego obrazu.

2. Metoda i forma pracy

- pokaz,
- prezentacja multimedialna,
- pogadanka,
- praca z całą klasą,
- praca indywidualna.

3. Środki dydaktyczne

- komputer (z programem MS PowerPoint),
- prezentacja multimedialna,
- rzutnik multimedialny,
- tablica,
- zeszyty.

4. Przebieg lekcji

a) Faza przygotowawcza

Nauczyciel zapoznaje uczniów z tematem i etapami jego realizacji. Uświadamia uczniom cele lekcji.

b) Faza realizacyjna

1. Nauczyciel uruchamia prezentację multimedialną pt. „Malarstwo baroku – sylwetki i dzieła wybranych artystów” .

Spis treści prezentacji:

- Rys historyczny epoki baroku

- Sztuka baroku
- Przedstawiciele malarstwa barokowego i ich dzieła: Caravaggio, Velazquez, Rembrandt, Rubens
- Ćwiczenie
- Podsumowanie
- Bibliografia

2. W trakcie przedstawiania dzieła danego artysty nauczyciel dokonuje opisu, zwraca uwagę na ważne szczegóły w obrazie, ewentualnie omawia historię obrazu ([załącznik b](#)).

c) Faza podsumowująca

W tej części uczniowie rozwiązują ćwiczenia dostępne w prezentacji ([załącznik a](#)).

5. Bibliografia

1. J. Buszyński, A. Osęka, *100 najświetniejszych obrazów*, Warszawa 1971.
2. U. Eco, *Historia Piękna*, Rebis, Poznań 2005.
3. K. Estreicher, *Historia sztuki w zarysie*, PWN, Kraków 1977.
4. *Literatura i sztuka. Epoka nowożytna*, Encyklopedia PWN, Warszawa 2003.
5. Patrick de Rynck, *Jak czytać malarstwo. Rozwiązywanie zagadek, rozumienie i smakowanie dzieł dawnych mistrzów*, Universitas, Kraków 2005.
6. S.K. Stopczyk, *Plastyka. Podręcznik dla 1 klasy gimnazjum*, WSiP, Warszawa 1999.

6. Załączniki

a) Karta pracy ucznia

Ćwiczenie

Dopasuj poniższe nazwiska artystów do tytułów ich dzieł.

Velazquez	„Św. Mateusz i Anioł” (1602)
Rubens	„Straż nocna” (1642)
Caravaggio	„Madonna i święci” (1636–1640)
Rembrandt	„Poddanie Bredy” (1635)

Rozwiązanie ćwiczenia

Velazquez	„Poddanie Bredy” (1635)
Rubens	„Madonna i święci” (1636–1640)
Caravaggio	„Św. Mateusz i Anioł” (1602)
Rembrandt	„Straż nocna” (1642)

b) Notatki dla nauczyciela

Rys historyczny epoki baroku

Barok to kierunek w kulturze europejskiej XVII i pierwszej połowie XVIII w., zapoczątkowany we Włoszech w drugiej połowie XVI w.; objął także niektóre kraje Ameryki Łacińskiej.

Słowo „barok”, o niewyjaśnionej do czasów obecnych genezie, pojawiło się w XVII w. i pierwotnie oznaczało dziwactwa, nieregularności w sztuce.

Sztuka baroku

Barok w sztuce został zapoczątkowany we Włoszech (Rzym) w drugiej połowie XVI w.; trwał do połowy XVIII w.; główne okresy baroku: wczesny, dojrzały i późny.

Architekturę barokową cechuje: monumentalność, dynamika, bogactwo dekoracji i form ornamentalnych, wnętrza zdobione sztukateriami i malowidłami.

Barokowe rzeźbiarskie dekoracje architektoniczne (sztukaterie), rzeźby w kamieniu i drewnie (polichromowane), pomniki, nagrobki, posągi, grupy religijne, mitologiczne, alegoryczne cechowała: silna dynamika, patos, ruch, teatralność gestu, ujęcie postaci w zwrotnym momencie akcji, dążenie do oddania silnych uczuć i stanów ekstazy.

Malarstwo barokowe było podporządkowane budowli, służąc uświetnieniu jej wnętrza albo (jak w kościołach) podniesieniu religijnego nastroju.

Było to malarstwo iluzjonistyczne, realizowane techniką freskową (na wilgotnym tynku) – w kościołach na sklepieniach i we wnętrzach kopuł, w pałacach zaś na sufitach, w formie tzw. plafonów. Od miejsca umieszczenia malowidła zależała oczywiście jego tematyka: w kościołach – religijna, w pałacach – najczęściej mitologiczna.

Niezależnie od wszystkich różnic malowidła miały jedną wspólną cechę: były idealistyczne, tzn. ukazywały postacie ludzkie w formie upiększonej, dalekiej od ich wyglądu w naturze.

Przedstawiciele malarstwa barokowego i ich dzieła

1) Caravaggio (1573–1610)

Caravaggio, właściwie Michelangelo Merisi da Caravaggio, włoski malarz okresu baroku, zwany tak od swego rodzinnego miasta, Caravaggio niedaleko Mediolanu.

Współtwórca malarstwa rodzajowego. Początkowo podejmował realistycznie ujęte tematy rodzajowe i

mitologiczne, poświęcając wiele uwagi martwej naturze.

W okresie dojrzałym malował obrazy religijne, w których wprowadzał naturalistycznie ujęte postacie z nizin społecznych i sceny z życia codziennego.

Nowatorskie przedstawianie świętych postaci z plebejskimi twarzami czy brudnymi nogami budziło oburzenie ogółu, lecz było doceniane przez hierarchów Kościoła. W ostatniej fazie twórczości uspokoił kompozycję i malował niemal monochromatyczne obrazy o pogłębionej psychice postaci.

Obraz: Caravaggio „Św. Mateusz i Anioł” (1602)

2) Velazquez (1599–1660)

Diego Rodriguez de Silva y Velázquez, malarz hiszpański, był najwybitniejszym malarzem hiszpańskim XVII stulecia. W 1623 roku został nadwornym malarzem Filipa IV w Madrycie. Namalował tam liczne portrety rodziny królewskiej, a także kilka obrazów religijnych, scen rodzajowych i malowideł o innej tematyce. Ocenia się, że liczba jego obrazów, które podpisywał nazwiskiem Diego Velasques lub Diego de Silva Velasquez, nie przekracza 170.

Obraz: Velazquez „Poddanie Bredy” (1635)

(Opis obrazu w: Patrick de Rynck, *Jak czytać malarstwo. Rozwiązywanie zagadek, rozumienie i smakowanie dzieł dawnych mistrzów*, Universitas, Kraków 2005, s. 294.)

3) Rembrandt (1606–1669)

Rembrandt Harmenszoon van Rijn, holenderski malarz, rysownik i grafik. Rembrandt pozostawił po sobie około 700 obrazów olejnych, 300 grafik i około 2000 rysunków.

Charakterystyczną cechą dzieł Rembrandta jest zafascynowanie efektami światła i głębokich cieni. Jego styl i technika ewoluowały z biegiem lat, jednak zamiłowanie do dramatycznego oświetlenia malowanych scen zajmowało centralną pozycję w jego całej twórczości, zarówno malarskiej, jak i graficznej.

Obrazy malowane są z olbrzymią swobodą, im później, tym bardziej szerokimi, swobodnymi pociągnięciami pędzla. Zróżnicowane powierzchnie płócien; raz grube warstwy farby, to znów mistrzowskie użycie laserunków, nieskrępowana, dynamiczna kompozycja, wreszcie bardzo humanistyczne traktowanie podmiotu dzieła, wyróżniają Rembrandta na tle malarstwa nie tylko epoki baroku, ale całej historii malarstwa.

Obraz: Rembrandt „Straż nocna” (1642)

(Opis obrazu [w:] J. Buszyński, A. Oseka, *100 najświetniejszych obrazów*, Warszawa 1971, s. 90.)

4) Rubens (1577–1640)

Peter Paul Rubens, malarz flamandzki. W swojej twórczości skupił takie cechy epoki, jak: wybujałość, żywiołowość, dynamikę, niepokój i zmysłowość.

Malarstwo religijne realizował interpretując ze spontaniczną pasją chrześcijańskie tematy cierpienia, chwały, cudów, ekstazy. Tworząc dzieła o tematyce mitologicznej dał wyraz kultowi zdrowego i silnego ciała człowieka – odznaczające się obfitością kształtów akty rubensowskie stały się jednym z synonimów malarstwa barokowego.

Rubens malował także portrety kobiece, męskie wizerunki reprezentacyjne, ponadto sceny z polowań oraz nastrojowe krajobrazy o bogatym kolorycie. Wykonywał też kartony do tkanin, liczne rysunki przeznaczone do rytowania, szkice dla architektów i dekoracje miejskie.

W zakresie stosowanych środków malarskich Rubens ewoluował od śmiałych kontrastów ciepłych i zimnych barw do palety bardziej umiarkowanej, z przewagą bieli, żółci kadmowej, cynobru i lakowej czerwieni. Przejrzyste warstwy farb tonował grą światła, którą skupiał na zgrubieniach warstwy malarskiej. Były to wartości nowatorskie, stawiające Rubensa wśród najwybitniejszych kolorystów w

dziejach sztuki.

Obraz: Rubens „Madonna i święci” (1636–1640)

(Opis obrazu [w:] S.K. Stopczyk, *Plastyka. Podręcznik dla 1 klasy gimnazjum*, WSiP, Warszawa 1999, s. 51.)

Podsumowanie

Barok był okresem wspaniałego rozkwitu malarstwa realistycznego, ukazującego ludzi prawdziwie, nie tylko w ich rzeczywistym wyglądzie, lecz również w ich przeżyciach i nastrojach.

Malarstwo to, wykonywane głównie na płótnie (tzw. sztalugowe), rozwijało się we wszystkich krajach Europy, wydając, zwłaszcza we Włoszech, w Hiszpanii, Holandii i Flandrii, mistrzów znakomitych, których dzieła, zrodzone z wewnętrznych przeżyć i osobistego, głębokiego odczucia natury, tak znacznie różnią się między sobą, że o pomyłce co do osoby autora nie ma mowy.

7. Czas trwania lekcji

45 minut

8. Uwagi do scenariusza

Do scenariusza dołączona jest prezentacja multimedialna pt. „Malarstwo baroku – sylwetki i dzieła wybranych artystów”.